

nrc 

In Aotearoa Nieuw-Zeeland beleeft de Maori-taal een opleving

Taal van de Maori Vijftig jaar geleden stond de taal van de oorspronkelijke bewoners van Nieuw-Zeeland, de Maori, op het punt van uitsterven. Inmiddels is er hernieuwde belangstelling voor de taal en cultuur, en wordt overwogen het land zijn oorspronkelijke naam terug te geven.

- Meike Wijers
4 januari 2023



Drie generaties Maori-vrouwen: Amokura Panoho (midden) werd haar naam en taal ontnomen, ook dochter Monowai (rechts) had angst haar Maori-identiteit uit te dragen, kleindochter Arihia Turei (links) is helemaal ondergedompeld in de cultuur. Foto Todd M. Henry

Amokura Panoho (62) was twaalf toen ze ontdekte wat haar echte naam is. Haar grootvader vernoemde haar volgens Maori-gebruik naar haar overgrootmoeder. Maar toen Panoho's ouders op haar vierde uit elkaar gingen, besloot haar moeder om zoveel mogelijk te assimileren in de

westerse maatschappij. „Ze verfranste mijn naam en maakte er Amor van. Nog steeds noemen sommige neven en nichten me zo.”

Niet alleen haar naam, ook haar taal werd haar ontnomen. „Mijn ouders werden geslagen op school als ze Maori spraken. Daarom mocht ik de taal niet leren als kind. Dat is nog steeds een bron van veel trauma”, zegt ze.

Panoho's ervaring staat niet op zich. Ruim 16 procent van de bevolking identificeert zich als Maori, de oorspronkelijke bevolking van Nieuw-Zeeland. Slechts een kwart van hen heeft het Maori als moedertaal.

„Identiteit en taal zijn met elkaar verbonden. Ik schaam me dat ik mijn eigen taal niet ken”, zegt Panoho. Psychologen hebben er zelfs een officiële term voor: *whakama*. De schaamte die Maori's voelen wanneer ze hun taal niet meester zijn kan voor mentale problemen zorgen. Toch is het een enorme verbetering ten opzichte van enkele decennia geleden. Het Maori, ook wel *te reo* (de taal) geheten, stond vijftig jaar geleden zelfs op het punt van uitsterven.

Dat is het resultaat van jarenlange onderdrukking. Vanaf het moment dat kapitein James Cook de Britse vlag plantte in 1769 is de inheemse taal beperkt. Hoewel de Maori's en de Britten in 1840 het Verdrag van Waitangi tekenden, waarin stond dat de inheemse bevolking ongestoord bezit had van land, bossen en visserijgebieden, is de Maori-taal en cultuur lang weggezet als minderwaardig.

Stokslagen

De Native Schools Act uit 1867 bepaalde dat overal Engels de voertaal moet zijn. Kinderen die het Maori spraken op school werden vastgebonden en kregen stokslagen. Tame Iti, een prominente activist en kunstenaar, vertelt hoe hij als kind honderd keer 'Ik zal geen Maori spreken' moest schrijven op het schoolbord.

In de jaren zeventig kwamen jonge Maori's in opstand tegen de onderdrukking van hun taal en cultuur, aangemoedigd door wereldwijde bewegingen zoals het verzet tegen de oorlog in Vietnam en de anti-

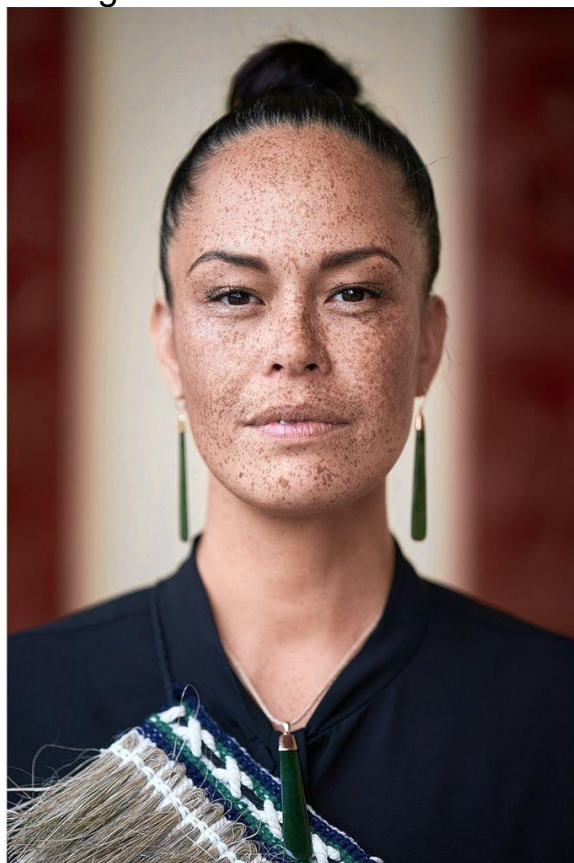
apartheidsbeweging. Panoho's tante Hana Te Hemara was een van de leiders van de emancipatiebeweging Nga Tamatoa (de Jonge Strijders).

Ze gingen het land in om steun te vragen voor een petitie die opriep tot het onderwijzen van Maori op scholen. Het duurde twee jaar om 30.000 handtekeningen te verzamelen. „In die tijd kon je geen online petitie tekenen, ze moesten letterlijk langs de deur en naar scholen, en pubs om met mensen te praten”, vertelt Panoho. Ze hoorde veel van de verhalen uit die tijd toen ze tijdens haar studententijd een paar jaar bij haar tante in huis woonde. Het was soms een riskante onderneming. „Ze werden wel eens met honden verjaagd en uitgescholden voor alles wat je maar kunt bedenken.”

De petitie werd ook door veel niet-Maori ondertekend. Het was een voorzichtige omslag in de waardering voor de inheemse bevolking, de gebruiken en de taal. In 1972 boden de activisten onder leiding van de toen 22-jarige Hana Te Hemara de petitie aan bij het parlement. Haar kleurrijke en levendige verschijning maakte veel indruk. „Tante Hana stond er om bekend op hoge hakken naar demonstraties te gaan”, zegt Panoho. „Ze zei altijd; als vrouw in een patriarchaal koloniaal systeem wordt je uiterlijk als wapen tegen je gebruikt. Maar zij draaide het om, en gebruikte haar schoonheid om de zaak kracht bij te zetten.” De petitie werd aangenomen, in 1987 werd *te reo* Maori erkend als een van de officiële talen van Nieuw-Zeeland.



De naam van Amokura Panoho (62) werd verfranst tot Amor. „Nog steeds noemen sommige neven en nichten me zo.”Foto Todd M. Henry



Dochter Monowai Panoho (41): „Toen ik jong was, was ik soms bang om mijn Maori-identiteit uit te dragen. Je werd nagestaard op straat.”Foto Todd M. Henry



Kleindochter Arihia Turei (16) is ondergedompeld in de Maori-cultuur. Het Maori is haar moedertaal. Foto Todd M. Henry

Muurschildering

Het 50-jarig jubileum van de Maori-taalpetitie afgelopen september is groots gevierd. Panoho en haar dochter Monowai waren de drijvende krachten achter het project 'I am Hana' ter ere van haar tante. Te Hemara wordt tevens geëerd met een grote muurschildering in haar geboortestad Ngamotu, of New Plymouth.

Panoho raakte als tiener geïnspireerd door haar tante en nam zich voor dat haar kinderen de taal zouden leren. „Al mijn kinderen spreken Maori. Daar ben ik enorm trots op”, zegt ze. Samen met haar dochter Monowai (41) en kleindochter Arihia Turei (16) is ze bij de *marae*, een Maori-gemeenschapshuis en school, die er dankzij haar tante kwam. Omdat Maori-scholen aanvankelijk geen steun kregen van de overheid, zamelde

Te Hemara geldt in voor de bouw. Het is de eerste plek in het land waar uitsluitend in het Maori les werd gegeven. Panoho's kinderen zijn alumni van de school.

Toen ik jong was, was ik soms bang om mijn Maori-identiteit uit te dragen

De drie generaties Maori-vrouwen hebben ieder een unieke ervaring als het gaat om de acceptatie van hun identiteit. Monowai draagt een *kakahu*, een geweven mantel die de *whenua* (het land) en de *moana* (de zee) symboliseert. „Mijn taal en cultuur is de kern van mijn bestaan”, zegt ze. Ze leerde pas op haar veertiende lezen en schrijven in het Engels. „Dat was heel spannend voor mijn ouders, ze waren bang dat ik daardoor achter zou blijven lopen. Ik ben heel dankbaar dat ze hebben doorgezet. Het heeft mijn leven en carrièremogelijkheden juist verrijkt.”

Dat had ze haar moeder ook gegund. „Helaas horen mijn ouders bij de vergeten generatie, zij kregen die kans niet.” Monowai's 16-jarige dochter Arihia Turei is nog meer ondergedompeld in de cultuur. Het Maori is haar moedertaal. „Toen ik jong was, was ik soms bang om mijn Maori-identiteit uit te dragen. Je werd nagestaard op straat. Mijn dochter heeft helemaal geen angst of schaamte meer.”

Maori in reclames

Tegenwoordig is de Maori-cultuur populair en komt de taal voorbij op straat, in reclames en op sociale media. Nog voordat bezoekers voet aan land hebben gezet, wordt hen een Maori-boodschap meegegeven. De veiligheidsvideo van luchtvaartmaatschappij Air New Zealand vertelt het verhaal van Tiaki, een Maori-verhaal over zorgen voor het land. De cultuur wordt met trots uitgedragen, zoals bij de beroemde *haka* die het All Blacks rugbyteam uitvoert. Verschillende televisie- en radiozenders zijn volledig in het Maori. Ook de traditionele gezichtstatoeage is terug in het straatbeeld, het parlement en op televisie. Maori-mannen dragen de *moko kanohi*, tatoeages over het hele gezicht. Steeds meer vrouwen dragen de heilige *moko kauae*, tatoeages op de kin en lippen.

Een groeiend aantal Kiwi's spreekt een paar woorden Maori. In 2018 was het nog 24 procent van de bevolking, in 2021 is het aantal mensen met een basiskennis Maori gegroeid tot 30 procent. Hoewel op de meeste plekken Engels de voertaal is, wordt het doorspekt met woorden in het Maori.

Ook de discussie over de naam van het land is nieuw leven ingeblazen. Ontdekkingsreiziger Abel Tasman vernoemde het land in 1642 naar een Nederlandse provincie. Om de absurditeit van deze naam voor een land aan de andere kant van de wereld kracht bij te zetten, reisde kunstenaar Hohepa 'Hori' Thompson afgelopen augustus af naar Zeeland. Daar gaf hij de naam 'Nieuw-Zeeland' terug aan de provincie.

In de volksmond wordt het land al vaak Aotearoa genoemd, wat 'land van de lange witte wolk' betekent. Nu al komt de naam Aotearoa voor in overheidsdocumenten, in de media en zelfs in het Nieuw-Zeelandse paspoort. Een petitie van de Maori-partij Te Pati Maori om de naam van Nieuw-Zeeland officieel te veranderen is door 70.000 mensen ondertekend. De partij met twee zetels in het parlement roept de regering ook op om tegen 2026 alle namen van steden en plaatsen te vervangen door de oorspronkelijke Maori-namen.

Lees ook dit opinie-artikel: **Zijn we bereid om Nieuw-Zeeland Aotearoa te noemen?**

Aotearoa of Aotearoa Nieuw-Zeeland

Het is evenwel de vraag hoe kansrijk de naamsverandering is.

Oppositiepartijen zijn tegen. Een petitie voor het behoud van de naam Nieuw-Zeeland is door ruim 70.000 mensen ondertekend. Bij een opiniepeiling uit 2021 stemde 58 procent van de bevolking nog voor behoud van de naam 'Nieuw-Zeeland', 31 procent koos voor het hybride 'Aotearoa Nieuw-Zeeland' en slechts 9 procent wilde dat het land alleen 'Aotearoa' heet.

Het toenemende gebruik van het Maori in het dagelijks leven heeft geleid tot een cultuuroorlog. Het gebruik van de taal door de publieke omroep TVNZ wordt door een deel van de bevolking gezien als woke. Men wil niet geconfronteerd worden met een taal die ze niet spreken. Bedrijven

die het Maori omarmen, zoals chocolademaker Whittakers, krijgen veel kritiek.

Deze *marae* in Auckland, een gemeenschapshuis en school, is de eerste plek in Nieuw-Zeeland waar uitsluitend les werd gegeven in Maori. Foto Todd M. Henry

De hernieuwde aandacht voor de inheemse bevolking betekent niet dat problemen rondom racisme en uitsluiting zijn opgelost.

Uit onderzoek blijkt dat 93 procent van Maori's aangeeft dagelijks met racisme geconfronteerd te worden.

De sociaal-economische positie van de Maori's ligt nog ver achter in vergelijking met de rest van de bevolking, zegt Monowai Panoho. Ze werkt in het onderwijs in Gisborne, de stad waar als eerste op aarde de zon op komt. „Hier is het grootste deel van de inwoners Maori. Hun toekomstperspectief is slecht, er is veel armoede en criminaliteit.”

Maori's hebben overwegend slechte huisvesting, beperkte toegang tot de arbeidsmarkt en ze maken een onevenredig groot deel uit van de gevangenispopulatie. Veel jongeren sluiten zich aan bij bendes, waarbij de gezichtstatoeage wordt gebruikt als handelskenmerk. De heilige traditie voor Maori's heeft daardoor een negatieve connotatie gekregen. „Het is verdrietig om te zien dat kinderen hier soms geen andere toekomst zien dan een bendeleven”, zegt Monowai.

Toch blijft Amokura Panoho positief over de toekomst. „Er is nog veel te doen, maar we zijn al zo ver gekomen. Ik heb geleerd van tante Hana om nooit op te geven.” Ook in haar uiterlijk laat ze zich nog altijd inspireren door Hana Te Hemara. De kleur zwart komt niet voor in haar garderobe. „Wees kleurrijk, levendig. Dan wordt er ook beter naar je boodschap geluisterd.”